Evadarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, între adevar și mistificare

Adrian Bălțățeanu

•Contextul

•Anul 1944 nu prevestea nimic bun pentru români. În Vest, la 6 iunie 1944 are loc debarcarea aliaților din Normandia și odata cu aceasta, deschiderea celui de-al doilea front in Europa.

•In Est situatia era de la zi la zi mai amenințătoare, iar românii trebuiau să-și judece extrem de rapid și de lucid situația. Pe 17 iulie 1944 generalul Dumitrescu ,comandantul Armatei a III- a române, în convorbirile pe care le- a avut cu Fretter-Pico, noul commandant al Armatei a 6- a germane, afirma: „România se va retrage din război în cazul cănd in continuare se va mai pierde din teritoriul românesc”[1]. Totodata, in partea sovietică a frontului se inregistra o „acalmie inșelătoare”, ce dovedea “că sunt in curs pregătiri pentru o noua ofensivă sovietică”[2].

•Necesitatea unui compromis cu puterile anglo-saxone se impunea rapid, dar cu toată initiativa venită din partea lui Mihai Antonescu (cu aprobarea mareşalului Ion Antonescu), demersurile făcute in capitalele țărilor neutre s-au dovedit a fi inutile.

•Pe plan intern, in rândurile membrilor PCdR, a conducerii sale au loc „mutații” semnificative. Lavinia Betea apreciază întalnirea din octombrie 1943 dintre Dej și Emil Bodnăraș, drept o „scenă de vodevil”. Și avea dreptate, deoarece: “Deghizat în negustor de vite, cu barbă roșie și pălărie, izmenindu-se cu accentual evreiesc, a sosit in piața din Târgu-Jiu” și a „ simulat o criză de apendicită”. La spital „ nu a găsit loc decât in rezerva lui Gheorghiu Dej, operat de hemoroizi”. Cei care le-au facilitate intalnirea au fost doctorița Palaghia Ionescu și directorul spitalului, Roșianu. Deoarece nu-i ascultase indicațiile anterioare și se subordonase lui Ștefan Foriș, șeful PCdR, Dej a anulat dispoziția prin care anterior stabilise ca de evadare să se ocupe Bodnăraș.

•Totuși, Dej are câștig de cauză , deoarece in urma discuției soarta lui Foriș e pecetluită: va fi schimbat și ulterior asasinat[5].

•În consecință, la 4 aprilie1944, Bodnăraş si Iosif Rangheț aleg o locuință conspirativă unde se întalnesc cu Foriș, primul prezentându-i un document „falsificat chiar de el”, spunându-I : „Ai auzit de GRU?”. Intimidat , Foriş cedează, iar noua conducere de partid , formată din Emil Bodnăraş , Iosif Rangheț și Constantin Pârvulescu, e stabilită imediat. Mulțumit, Dej afla despre eveniment în lagărul de la Târgu-Jiu.De acum inainte avea drumul liber spre conducerea partidului, dar nu fără hopuri [6].

•Asupra felului in care a fost inlăturat Foriș este de remarcat opinia lui Stelian Tănase:„ Foriș trebuia schimbat printr-un procedeu tipic de reglare de conturi intre gangsteri și nu ca intr-un partid in care liderul este pus in minoritate și demisionează ori e demis. **Dej conducea un complot impotriva conducerii**

numite de komintern, și riscurile erau maxime. Bodnăraș era instrumentul acestui complot . Își jucau amandoi carierele si , in caz de eșec, chiar viețile”[7].

•O altă explicație referitoare la asasinarea lui Foriș, este sugerată de Denis Deletant:„ Faptul că Dej nu s-a consultat cu Ana Pauker in privința uciderii lui Foriș intărește opinia că cel dintâi, susținut de Bodnăraș , avea aprobarea lui Stalin pentru aceasta acțiune”[8].

•Evenimentul amintit mai permite și relevarea importanței pe care i-o acordau sovieticii lui Bodnăraș. In 1980, profesorul Gheorghe Buzatu descoperea in arhivele lui Standford University, California, urmatoarea caracterizare făcuta acestuia:„ cel mai feroce instrument al Moscovei, e străin complet de neamul românesc: tatăl său, Bodnariuk e rutean din Nordul Bucovinei (lânga satul Cristura), iar mama sa este nemțoaică. A devenit român când s-a alipit Bucovina la România….Este inteligent, extrem de ambițios, complet imoral, setos de lux și de petreceri și adevarat maestru in tehnica de propagandă, corupție și dominație sovietică. **Ana Pauker și toată banda comunistă din Romania tremura inaintea lui Bodnăraș**”[9].

•Celălalt, Ion Gh.Maurer, fusese in tinerețe secretar la cabinetul avocatului Iunian și ulterior , a inceput mișcarea de orientare spre comuniști [10].

•Ulterior, după inlăturarea lui Foriș, „în fapt infirmeria lagărului din Târgu –Jiu locuintă de Dej, Chivu Stoica, Ceaușescu și acel Trofimovici ființa ca sediul unui stat major. De acolo a coordonat Gheorghiu-Dej acțiunile partidului” [11].

•Gheorghe Gheorghiu-Dej – personalitatea

•Imaginea pe care i-au conturat-o lui Dej fie contemporanii, fie cei care-l descriu după trecerea timpului, pe fostul dictator comunist al Romaniei, nu-i este deloc favorabilă.

•Belu Zilber il numea„**Vulpea din Carpați**” sau **„Machavelli al Balcanilor”,** Lavinia Betea ii remarca trăsaturile sadice, lipsite de scrupule, dupa care s-a ghidat in cariera sa, plecând de la visul lui Leon Troțki „cine nu acceptă puterea impletită cu crima nu trebuia să se nască in secolul nostru” [12].

•In cazul lui Stefan Foriș, Dej va aplica intocmai această metodă, așa cum și profesorul Ioan Scurtu aprecia:„Pentru Dej, toată istoria a fost lupta pentru distrugerea adversarului, anihilarea lui “ [13].

•Un tovaraș al lui, dar de cu totul altă factură, Belu Zilber, amintit anterior, il descria astfel: „Există ceva ce s-ar putea numi geniul banalității(…)adaptarea instantanee in mediu, capacitatea de a mima, de a satisface vanitățile și dorințele cele mai sigure fără intervenția rațiunii, cu aceste calitați te naști, nu le inveți**(…). Pe Gheorghiu-Dej l-a făcut întâi Ana Pauker, pe urmă Stalin(…).Nu știa nimic, nu avea idei.In afară de putere, nu știa ce vrea**”[14].

•De cu totul altă părere este George Litarczek, in anul 2013, medicul care l-a tratat pe Dej in 1963:„**Prost nu era deloc.Partea neumană ieșea ,probabil la iveală in anumite momente când intra in pielea de conducător** de stat și de partid,când acționa in conformitate cu contextul in care se afla [15]”.

•Aceleași „calități” le conturează Stelian Tănase : „A lovit de fiecare dată fără milă. Avea și răbdare. Nu lovea in inferioritate, aștepta, își cauta aliați, poza in vocea rațiunii, in cel agresat**. Lovea numai când ii venea la indemânaă și când rezultatul era sigur**. Obișnuia să nu uite afronturile și sa-i supravegheze pe cei pe care îi considera adversari .Era mereu la pândă și mereu zâmbitor, disponibil”[16].

•Cel care s-a născut la 8 noiembrie 1901 in Bârlad, cel care a absolvit doar patru clase la Școala primară de băieți nr.2 din Podenii Bârladului, își desăvârșește pregătirea la locul de muncă, in armată sau în inchisorile prin care a trecut. Preotul greco-catolic Alexandru Nicula, ii conturează un portret nu tocmai favorabil celui ce va devein conducătorul României comuniste: „**A fost un depravat, un curvar** și un bețiv, asta a fost! Nu-i plăcea munca, era un plimbăreț cu idei comuniste. Işi pierdea nopțile prin bodegă, bând cot la cot alături de prietenii lui ceferiști”[17]. Cele afirmate mai sus de preotul Nicula se referă la perioada când lucra la Atelierele CFR din orașul Dej.

•Pe scurt, acesta ar fi Dej, cel despre care Stelian Tănase spunea:„A devenit seful României, **cel mai sângeros** . Acest muncitor bonom **era un criminal sadic**. **El este omul care a omorât sute de mii de români**. Are bilantul cel mai sângeros din istoria comunistă a țării.[18]

•3.Organizarea evadării .Traseul

•Vara și toamna lui 1944 se vor dovedi luni de foc pentru cei care conduceau țara. Conștient de riscurile pe care și le asuma România, regele Mihai a demarat o serie de tratative cu principalele partide politice: PNȚ, PNL și PSD.

•In noul context geopolitic și militar, rămânerea României in alianța cu Germania, expunea țara la cele mai dure consecințe pentru ea, datorită atitudinii pe care o adoptau sovieticii imediat după ocuparea unui teritoriu. In acest context , neincluderea PCdR in rândul celor consultați , ar fi fost dovadă de miopie politică, din partea celor care ar fi organizat lovitura de stat.

•Cu toate acestea, aparent situatia comuniștilor era lamentabilă, dar ei simteau acum apropiindu-se sprijinul „frățesc”al stăpânului de la răsărit.

•Care era situația PCR? Gabriel Bălănescu , fost publicist legionar [19], arestat de Securitate in București, este pus in celulă la un moment dat cu insuși Eugen Cristescu, fostul șef al SSI. Vulpe bătrână, acesta il avertizează pe Bălănescu: „ Eu trebuie sa fac o anchetă dublă cu tine… Fii atent ! Tot ce vorbim se aude! “. In timpul detenției, Bălănescu il intreaba :„**Dar dumneata trebuie să știi: care era numărul membrilor partidului comunist la 23 august 1944?** Răspunsul: „Cum să nu știu? Era datoria mea să știu. Dar datoria mea era să nu trag o concluzie falsă. **Au fost 1150**! Mai mult de jumătate din aceștia erau agenții noștrii informatori. **Generalul Vinogradov,** in ancheta de la Moscova, mi-a pus aceeași intrebare…și când i-am indicat cifra mi-a răspuns:„**Exact”**Gândește-te ce înseamnă 1150 de comuniști la 20 000 000 de locuitori. Mai puțin de unu la 20 000 000 de locuitori. Și continua Critescu „oamenii noștrii politici “credeau că numărul lor prea mic le va interzice să ajungă vreodată la putere. **S-au inșelat**”[20].

•Ulterior, Al.M.Stoenescu, completează informația: „membrii cu carnet figurează in dosarele operative ale Serviciilor Secrete militare in număr de 106, restul pâna la 1000, conform cifrei date de Ana Pauker, fiind compus din **simpatizanți**, rude, gazde” [21].

•Cei mai mulți dintre aceşti comunişti se găseau in inchisori sau in lagăre si veştile despre situația de pe frontul sovieto-român ii punea pe jar. Gheorghiu –Dej , „Bătranul”, şeful comuniştilor români din inchisori intuia datorită informațiilor primite in lagăr, ce va urma şi de aceea dorea să participe la impărțirea puterii, pentru a preveni preluarea puterii în întregime de gruparea moscovită.

•Programată inițial pe 26 august, dar devansată pentru data de 23 august 1944, datorită intenției lui Ion Antonescu de a pleca pe frontul din Moldova,iar lovitura de stat dată de regele Mihai ii va lua pe comunişti prin surprindere.

•Principala dorintă a lui Gheorghiu-Dej era să fie prezent la Bucureşti in data executării loviturii de stat.Lucrurile nu s-au întâmplat intocmai cum şi-a imaginat el.

•Versiunea oficială a evadării lui Gheorghiu –Dej , scrisă de o persoană din cadrul grupului instruit de Maurer, a fost publicată in momentul culminant al domniei lui Dej, in 1964. Cel care o prezenta şi o susținea era M. Roşianu, participant la această acțiune dar care dorea să-şi aroge cele mai mari merite in organizarea şi realizarea evadării[22].

•Mai multa lumină in privinta initiativei de evadare a adus Eduard Mezincescu , care i-a declarant lui Denis Deletant că, deşi Bodnăraş, Pârvulescu şi Rangheț erau toți in favoarea evadării lui Dej din lagăr, Dej insuşi şovăia, deoarece se simțea mai in siguranță inăuntru decât afară. A acceptat să fie eliberat doar cu condiția ca Maurer să facă aranjamentele necesare ca să nu fie rănit in timpul evadării.

•Aici apare in scena un personaj mai puțin cunoscut, avocatul Grigore Geamănu. Prin intermediul acestuia s-a făcut legătura cu o rudă a acestuia **„un oficial din Inspectortul pentru Jandarmi Bucureşti”**care in schimbul unei anumite sume de bani a inlesnit acțiunea. Acesta se pare ca l-a convins pe colonelul Leoveanu, directorul lagărului ca intr-o anumită porțiune a gardului de sârmă ghimpată, paza să fie mai slabă[23].

•Opiniile in această problemă, organizarea, data evadării şi realizării sunt diverse, concizând doar in privința lunii: august 1944.

•Prima dată propusă este **9** august 1944 si este susținută de catre Pupază Grigore, Popescu C. Ion, Dumitrescu Ilarie, Romanescu Gheorghe şi Mărăşescu Ion.Conform acestora, „in seara zilei de 9 august la ora fixata, evadații au trecut pe sub sărmele ghimpate, urmărind traseul pe care il cunosteau prin corespondența primită.Timpul calculat pentru strecurarea pe sub sârme şi parcurgerea traseului in noapte a fost depăşit cu peste o oră[24].

•Laurențiu Ungureanu şi Radu Eremia, au alte opinii, optând fie pentru intervalul situat între 9 şi 17 august 1944 ,[25] fie pentru data de 10 august 1944 [26].

•Denis Deletant, Sorin Oane indică data de 12 august 1944. S. Oane opina:„Evadarea a fost fixată pentru data de 12 august, intre orele 21-23”.„La ora

fixată 21, când ştiau ca se schimbă santinelele, pe sub gardul de sârmă ghimpată s-au strecurat doi oameni. Primul a ieşit Ion Vidraşcu căruia organizația de partid din lagăr ii incredinşase misiunea de a veghea asupra vieții lui Gheorghiu Dej. Apoi a ieşit Gheorghiu Dej”[27].

•In ziarul „Vertical”, data evădarii este 9-10 august ora 9 seara, dar „s-a produs cu intârziere din motive de precauţiune”.

•Stelian Tănase este de părere că acțiunea a avut loc “„în noaptea de 13/14 august” amintindu-l și el pe „spionul sovietic” Vanea Didenco, ca insoțitor al lui Dej [28].

•O altă dată pentru evadarea lui Dej s-ar putea contura dintr-o relatare a lui Belu Zilber. In contextul evenimentelor de după 23 august 1944 acesta işi amintea urmatoarele:„Dimineața m-am dus la Pătrăşcanu;**era 24 august.** Imi zice:„Du-te la Emil, noi nu avem nimic, mă, ăştia dacă cad peste noi n-avem nici măcar cu ce să-i speriem”Am luat o masină de pe stradă , am ajuns acolo in Aleea Alexandru(sediul „gărzilor patriotice”). Bodnăraş era chiar in fața porții. I-am spus să-mi dea patru revolvere ca să avem si noi cu ce trage. Era pe la nouă dimineața; in momentul acela dintr-un DKW coboară Dej cu Maurer [29]**.„Evadat de la Târgu-Jiu cu o săptămână in urmă, Dej tocmai sosise in București”.** Ultima apreciere ii aparținea lui Stelian Tănase [30]. Dupa un calcul elementar ținand cont de afirmația de mai inainte data evadării dupa Stelian Tănase a fi **17 august 1944**.

•Dupa 1944, atât Roșianu Mihail ,cât și Emil Bodnăraș au căutat să-si aroge merite cât mai mari in privința organizării evadării.Destul de recent, Lavinia Betea a reliefat existența a„două linii”distincte ca orientare ideologică și politică[31].

•Din prima grupare făceau parte I.Gh.Maurer, Emil Bodnăraș, fratele acestuia, Manole Bodnăraș și Mihail Roșianu.Totuși , după părerea lui Sorin Oane, „vioara întâi “era Maurer, lui Roșianu revenindu-i un rol secundar[32].

•In a doua linie sunt plasați național-țărăniștii de stânga, ramura Grigore Iunian, Betea amintind și faptul că Maurer in tinerețe fusese secretarul acestuia [33].Ștefan Andrei lămurea mai bine lucrurile precizând:„omul care făcuse legătura țărăniștilor de stanga din Oltenia cu comuniștii a fost preotul Cumpănașu…Ion Cumpănașu era prieten bun cu Roșianu. Apoi, nevasta lui Roșianu era soră cu nevasta lui Cumpănașu. Și mai era incă unul Pătrășcoiu , ajuns subprefect de Vâlcea după 1944… din cate știu eu, Maurer fusese in tinerețe secretar la cabinetul avocatului Iunian [34].

•Deloc sau aproape deloc, nu este mentionat rolul jucat in această acțiune de cel puțin doi gorjeni: Ion Modoran și Constantin Chiată, ambii născuți în satul Racoți , comuna Celei, primul in 1903 și al doilea in 1906.

•Ion Modoran a absolvit Școala Normală de băieți din Râmnicu Vâlcea în anul 1923, postul de invățător primindu-l la Mateești-Vâlcea.Pe parcursul anilor invțatorul termină și cursurile Facultății de Filosofie, in anul 1938 , la București[35].

•Constantin Chiată a urmat cursurile gimnaziale și Liceul Tudor Vladimirescu din Târgu-Jiu dar un eveniment nedorit, decesul tatălui in 1923 il obligă să frecventeze cursurile Școlii Normale Târgu- Mureș pe care le termină in 1925[36].

•Doamna profesoară Niculina Niculescu, fiica lui Constantin Chiată a avut amabilitatea de a ne oferi informaţii interesante despre activitatea celor doi. După terminarea Şcolii Normale, Constantin Chiată este numit invăţator in comuna Berbeşti-Mateeşti, satul Turceşti. Colegii lui de cancelarie erau Ion Roşianu, fratele lui Mihail Roşianu, Ioniţă Bărbulescu , originar din Racoviţa Gorj şi Mihail Roşianu.Toţi dascălii amintiţi aparţineau PNŢ-ului, iar in casa invăţatorului Chiată, la loc de cinste, se afla tabloul liderului ţărănist Ion Mihalache.Cei trei membrii ai „celulei"comuniste vor intra in PCR abia in 1944.

•Tot doamna profesoara ne-a menţionat faptul că tatăl domniei sale nu se afla in relaţii apropiate cu avocatul Grigore Geamănu, cel care ii va sprijini din umbra evadarea lui Dej.

•Despre Dej şi Gheorghe Apostol ne-a menţionat că au reparat instalaţia electrică din locuinţa doctorului Sărăcaceanu (strada Eroilor) şi totodată menţiona implicarea doctorului Lupescu Constantin in tratarea lui Dej, internat la Spitalul Târgu-Jiu[37].

•Al.Doru Şerban preciza clar:„**In vara anului 1944 in casele comunistului Ion Modoran din Tărgu- Jiu, strada Bradului nr.5, un grup de intelectuali gorjeni , la care s-a alăturat şi Mihail Roşianu şi I.Gh.Maurer au pus la cale planul evadării petrecute in noaptea de 12-13 august 1944**[38].Proprietarul casei, Ion Modoran şi finul său,C. Chiată au avut un rol semnificativ in organizarea actului de evadare.

•Mihail Roşianu reprezenta PCR Oltenia, iar despre Chiată, Doru Şerban menţiona că a devenit membru PCR din aprilie 1944.Intre Modoran şi Chiată ,legaţi unul de altul şi de faptul că erau consăteni, relaţia s-a consolidat şi mai profund, Modoran devenind naşul acestuia[39].

•Pupază Grigore şi ceilalţi autori menţionau faptul că Emil Bodnăraş şi Iosif Rangheţ, membrii ai CC al PCR l-au chemat pe secretarul de partid din Oltenia, Mihail Roşianu, trasându-i sarcina de a efectua pregătirile necesare evadării[40].

•Doamna Nina Niculescu ne-a precizat că legatura dintre conducerea comunistă din lagăr şi organizatorii evadării se realiza prin bileţele scrise pe foiţe de ţigare, pe care le puneau sub piatra din faţa Restaurantului „Mirică", colţ strada Gen.Tell cu strada Traian[41].

•Dar să revenim la derularea evenimentelor, pentru că inainte de evadarea lui Dej au părăsit lagărul încă trei membrii ai PCR.Dupa L. Betea care se bazează pe afirmaţiile făcute de Ştefan Andrei, in vara lui 1944 are loc o întâlnire in lagărul de la Tărgu-Jiu. Colonelul Emanoil Leoveanu, comandantul lagărului l-a primit acolo pe colonelul Gelep. Acesta a cerut o intâlnire cu Gheorghiu Dej şi, cum veştile de pe frontul de est nu erau deloc imbucurătoare pentru cei de la putere, Gelep şi Leoveanu căutau să-şi asigure protecţia comuniştilor. Se pare că Dej l-a convins că tinerii aceia erau absolut "nepericuloşi"pentru tară şi că ar trebui eliberaţi[42].

•Ştefan Andrei, mai picant, relata că Gelep , care fusese coleg de şcoală cu Maurer, in tinereţe l-a auzit pe Dej in timp ce măncau,serviţi fiind de Ceauşescu, spunându-i:„**Domnule colonel , noi suntem curve bătrâne.** Dar tinerii care ne servesc aici, Daţi-le drumul că nu aşa se doboară regimul"[43].Intâlnirea şi-a atins

scopurile pe care și le propuseseră comuniștii, **pe 5 august 1944, Ceaușescu, Popa și Grigore Preoteasa fiind eliberați[44].**

•Cursele lui Maurer intre Târgu-Jiu și Craiova și retur au fost favorizate și de faptul că pe acest traseu practic nu exista nici un punct de control.V .Ieremia afirma:„Prin desființarea postului Poiana Gorj, intinderea teritorială a postului Rovinari s-a mărit și in același timp, numărul populației a crescut”[45].In plus, fiind singurul punct de control inainte de Târgu-Jiu probabil un efectiv redus, nu putea supraveghea corespunzător zona.S-ar pune totuși o intrebare: oare SSI nu știa chiar nimic despre aceste mișcări ale comuniștilor, amintindu-ne de numărul enorm de informatori pe care-l aveau in rândurile PCR? Deocamdată, arhivele sau cercetătorii nu au găsit dovezi care să demonstreze fie atitudinea serviciului respectiv, fie respectivele dovezi au fost distruse după preluarea puterii de către comuniști. Am inclina mai curând spre ultima variantă!

•I GH Maurer, răspunzandu-I Laviniei Betea , spunea:„Lagărul din Târgu--Jiu avea o parte care se invecina cu un cimitir….Când am intrat in lagăr, am observant că, noaptea, santinelele nu-și făceau rondul in intregime, cei care aveau sector pe porțiunea care se invecina cu cimitirul , noaptea, când ajungeau in preajma mormintelor se opreau și se intorceau inapoi. Lăsau, deci, o parte din acest gard de sârmă ghimpată nesupravegheat, deoarece le era frică noaptea să treacă0 prin cimitir[46].Din cele auzite il putem caracteriza pe Maurer drept un „Ulise comunist”sau un fel de cal troian al conspiratorilor! Ne indoim că a fost chiar așa cum relata acesta.

•Dupa Grigore Pupăză , evadarea s-ar fi desfășurat cu unele probleme : „In seara zilei de 9 august, la ora fixata evadații au trecut pe sub sârmele ghimpate… cu toate că strada principală din fața cimitirului avea pe partea adversă clăile de furaje păzite de garda manutanței, evadații au trecut prin rândurile de santinele escortați de Ion Pripasu imbracat in haine de sergent de poliție cu șnururi albe, indreptându-se spre boschetul din apropierea Coloanei sculptorului Brâncusi, unde trebuia să vinaă mașina, care trebuia să-I preia[47].

•Ciudățeniile abundă in derularea evenimentelor, Betea menționa faptul că Ion Pripasu, gazda gardian in viziunea lui Chivu Stoica și armurier potrivit lui Maurer, i-a dus la el acasă dupa ce s-a intălnit intâmplător cu aceștia.Acesta le-a dat să mănânce si să bea și le-a spus să stea liniștiți că va veni Roșianu. „Cum dumneata il cunoști pe Roșianu?,”s-a mirat Dej.Pripasu i-ar fi răspuns:„Păi, cum ,dragă domnule, dânsul este inspector școlar și șef național țărănist, eu la fel sunt național-țărănist, iar dumneavoastră sunteți conducatori național-țărăniști”a răspuns Pripasu[48]. Dacă chiar așa a fost, omul acela habar nu avea pe cine ajuta să evadeze din lagărul de la Târgu-Jiu!

• Autorii monografiei din 1964,afirmau că detaliile planului de evadare, stabileau ca lucrurile să decurgă astfel : „ Mihail Roșianu să plece la Craiova pentru a veni de acolo cu o mașină in seara zilei de 9 august 1944, la ora 9 […], Ion Modoran să plece in comuna Milostea din județul Vâlcea, la casa lui Constantin Țundrea […], **iar Ion Pripasu și Constantin Chiată să rămână la Târgu-Jiu pentu a se ocupa de faza propriu-zisă a evadării[49]”.**

- Relatarea pare plauzibilă, deoarece chiar dacă evadații au beneficiat de sprijinul tacit al conducerii lagărului cineva trebuia să-i primească și să-i indrume pe cei doi evadați dupa ce ieșeau din perimetrul acestuia.
- Cum își reamintește Maurer derularea evenimentelor?„ Mă ințelesesem cu Dej să iasă din lagăr la 12 noaptea. Era o ora la care santinelele cele fricoase cu siguranță că nu aveau curajul nici să se uite spre cimitir, să-l aștept cu mașina pregătit de drum […]. Când am mers eu din Craiova spre Târgu-Jiu […] in primii 20 de km parcurși am avut 3 pene de cauciuc […]. Am avut totuși noroc cu o mașina ce trecea in sens invers, m-a dus inapoi la Craiova de unde am cumpărat șase cauciucuri noi [..] m-am intors la mașina mea, lăsată in drum, am schimbat cauciucurile și am plecat spre Târgu-Jiu […]. **Numai că din cauza celor intâmplate am ajuns la destinație cam in jur de trei dimineața.** In cimitir nu mai era nimeni, dar gardul fusese tăiat iar in jur era liniște [..]. Unde il puteam găsi pe Dej? M-am gândit că nu putea fi decât la sergentul de stradă...”[50]
- S. Oane mai adaugă câteva amănunte: mașina Citroen, cu care avea să se deplaseze Maurer, a fost pregătită in prealabil la Craiova, de „câțiva mecanici de la Flotila 3 de aviație Craiova (Victor Tudosiu, Mihail Muscalu) sub supravgherea lui Manole Botnăraș […]. Mașina ar fi avut cinci pene pe drum condusă fiind chiar de proprietarul ei Mihai Dugăeșescu, dar ora de sosire in oraș este de 1,30 noaptea “.[51]
- Momentul intalnirii lui Maurer cu Dej este relatat e prmul:„ Se facuse dimineata bine cand am ajuns acolo. Omul mi-a spus ca Dej se afla intr-o incăpere vecină, unde am și intrat pe dată […]. Dej dormea cand am intrat eu […]. Cum domea el, cu nervii inca incordati, in urma evadarii, la zgomotul pe care l-am facut intrand a sarit drept la mine. In mana avea un cutit […] sa aiba cu ce sa se apere [..]. Ne-am recunoscut:<< Hai, ma >>, i-am spus eu si-am plecat la drum”.[52]
- Dupa S.Oane, Dej și Vidrașcu au fost echipati cu uniforme militare si „acte de identitate fabricate de partid “ si apoi s-au indreptat spre Valcea. [53]
- Cam toti cei care relateaza despre derularea evenimentului, ajung destul destul de repede cu evadatii la Valcea. In schimb, Dinu Sikitiu-Cartior are cu totul alta varianta. Profesor fiind la Liceul „Nicolae Balcescu” (din Bucuresti) deveenit mai tarziu Colegiul Sfantul Sava, Sikitiu deloc din satul Rugi, couna Turcinesti este trimis cu elevii intr-o tabara in judetul Gorj. Aici “in marginea unui sat de munte Polovragi”, evadatii au facut un popas. „ In tabara a sosit un <<tovaras Mihailescu>> care in alocutiunea sa (auzita de mine), a afirmat ca evadatii de la Targu-Jiu , au fost adusi la el pe sub munte, de oameni care cunosteau foarte bine acele locur”. Mihailescu i-ar fi primit si i-ar fi gazduit intr-o cabana a lui, asezata sus in munte, deci izolata. „Ne-a mai spus ca el **le-ar fi dus mancare zilnic** si ca ar fi organizat **pe tot timpul sederii lor acolo (cateva zile)** o paza intre sat si locul care-i adapostea care-i„ adapostea formata de oameni din partea locului" . Tot Sikitiu mentioneaza ca acest Mihailescu „ stia ca fugarii adapostiti veneau de la Sile Cartianu"[54]. Acest Cartian, este locuitor din satul Cartiu , comuna Turcinesti , unde dupa informatiile primite de noi de la localnici , Dej si cativa dintre colegii lui , lucrasera anterior la diversi proprietari. Totusi , nici unul nu mi-a confirmat ca Dej , sa fi trecut pe acolo dupa evadarea de la Targu Jiu.

•Acel Mihailescu , a continuat afirmand „Ca de la el „ tovarasii " au fost condusi de alta echipa pe sub munte , la preotul Marina care locuia in zavoi sub dealul Capela din Ramnicu-Valcea " . Sikitiu – Cartior ni-l prezinta mai plastic pe viitorul patriarh al Romaniei : „ Acesta era preotul bisericii din aceasta minunata regiune si profesor de religie la scoala normala din comuna . O alta ocupatie a acestuia – cred ca nu este o gluma deoarece am auzit-o de la mai multe persoane – **era creșterea cailor de curse** , fapt care i-a adus porecla de **„ popa iapa" .** [55]

•Incercând sa refacem traseul evadatilor , ne lovim sau intalnim tot felul de neconcordante intre diversii autori , contemporani sau tarzii , ai evenimentului . De exemplu , Maurer , povestind plecarea , afirma in mod surprinzator deplasarea pe o alta directie :„ Ce s-a intamplat dupa evadarea lui Dej ? Nu stim . **Dupa ce am trecut cu masina de Craiova** , la vreo 30 de kilometrii , ne-am oprit intr-un sat unde am fost gazduit de un popa care a fost si el , omul comunistilor.[56]

•Daca aceasta afirmatie poate fi pusa sub semnul indoielii , in schimb relatarea ca „ Masina s-a intors la Craiova, iar noi am stat in acel sat vreo trei zile pana cand a venit o masina , din Bucuresti sa ne duca spre Capitala " , ar putea fi plauzibila . Totusi , poate si datorita varstei , banuim ca lui Maurer memoria ii mai putea juca feste . Si , daca ar fi sa fim maritiosi ne amuza totusi ardoarea pe care o afiseaza si unii si alti , gorjeni si vâlceni , care incearca sa-si amplifice rolul avut in „ maretul " eveniment petrecut la Targu Jiu .

•Dupa ce parasesc Gorjul , evadatii ajuns la Milostea ,comuna Slatioara (Valcea) , la Constantin Tundrea (membru PNT) , aflata intr-un zavoi pe malul raului Taraia **Fugarii au ajuns aici in jurul orei 9.30** . De aici , pe la orele 21.30 , cu ajutorul invatatorului Ionita Barbulescu , evadatii au ajuns noaptea , pe poteci nu prea umblate in comuna Vaideeni" . [57]

•Continuandu-si prezentarea deplasarii , S.Oane il aminteste pe Ion (Nake) Simionesu , calauza care i-a preluat pe fugari din cimitirul comunei Vaideeni (aveau comunistii astia ce aveau cu cimitirele – n.a .) si i-a dus in comuna Ramesti , la invatatoarea Maria Ionescu , unde , **timp de 10 zile ,**evadatii au stat ascunsi . Tot Oane mentioneaza anuntarea evadarii la Targu- Jiu pe data de **17 august , cand Siguranta si Jandarmeria au constat evenimentul .** Am subintelege de aici ca efectiv autoritatiile au preferat sa ascunda evenimentul pentru a da timp de miscare lui Dej si Vi„rascu . Este un lucru cert stabilit dupa studierea informatiilor referitoare la aceea perioada , de catre profesorii Gheorghe Nichifor , Dorina Nichifor si Andrei Popete , ca pentru perioada respectiva , in niciun ziar comunist de dupa 1944 , nu sunt facute afirmatii care sa relateze cat de cat , amanunte despre evadarea lui Dej [58]. Parca s-ar fi pus un „ embargou " asupra acestei probleme.

• Evenimentul la 23 august 1944 i-ar fi gasit pe Dej si pe Rosianu sosit si el pe 17 august la Ramesti, in „casa parohiala din Ramnicu Valcea, strada Emil Avramescu nr.1, a preotului Ion Marina". „Apoi tovarasii au pornit spre Bucuresti […] . Drumul pana la Bucuresti a fost facut cu masina lui Petrisor Iliescu. Acesta i-a dus pe Dej, Rosianu si Maurer pana la locuinta lui Bodnăraș din cartierul Vatra Luminoasa59".

•**Concluzii**

Rolul jucat de membrii PcdR în reușita acestei acțiuni, l-am putea socoti minor. Printre argumente am putea enumera : **planul a fost finalizat** în locuința și **cu contribuția unor fosti membrii ai PNT (nu mai conta atunci ce aripă a acestui partid reprezentau) ;** de la lagăr au fost insoțiți și adăpoștiți tot de oamenii aceeleiași formațiuni politice , acum însă trecuți la PcdR; traseul de la Gorj spre Vâlcea , popasurile și ascunzătoriile evadaților Gheorghe Gheorghiu – Dej , Ion Vidrașcu și însoțitorilor acestora , I.Gh. Maurer și Mihail Roșianu , le-au asigurat tot reprezentanții aceleiași formațiuni . Fie din oportunitate , fie din rațiuni strict politice ce țineau de vâltoarea acelor timpuri , de evoluția politica viitoare a regimului din aceasta țară , aceștia au optat pentru aceasta atitudine , benifică până la urmă pentru ei .

Pe de altă parte , **rolul jucat de avocatul Grigore Geamănu în reușita acțiunii** , legatura pe care acesta le-a înlesnit-o lui Maurer și Dej cu acel reprezentant al Jandarmeriei , **ni se pare crucial pentru succesul acțiunii.** Am încercat sa postulăm o posibilă legatură de rudenie între colonelul Gelep și avocatul Geamănu , dar din lipsa de dovezi ,concludente ne abținem de la alte afirmații . Totuși , fără discuția dintre Gelep și Dej , cei trei membrii PcdR amintiti mai înainte , n-ar fi fost eliberați înainte de 23 august .

Totodată , probabil și atitudinea adoptată de **SSI în acest caz ,** denotă incertitudinea , framântăriile , care existau la nivelul conducerii din aceasta instituție . **Eugen Cristescu** nu era un novice în domeniu , dinpotrivă , faptul că deținea extrem de multe și prețioase informații , i-au salvat viața după 1948 și i-au imbunătățit regimul de detenție comunist.

In privința datei evadării , am înclina spre cea propusă pentru zilele de 12/13 august 1944. Chiar dacă s-ar părea că facem prea ușor această apreciere ,totuși, trebuie să ținem cont si de contextul politico-militar în care a avut loc această evadare . Insăși , relatarea lui Lucrețiu Patrășcanu , reprodusă de Denis Deletant , este edificatoare : „ Imediat după întoarcerea de la negocierile pentru armistițiu de la Moscova , la 14 septembrie 1944 , Patrășcanu i-a spus lui Corneliu Coposu […] că o audiență la **Jdanov ,** l-a frapat , fiind „ **întâmpinat cu reproșuri : „ ce faceți aici , dle [adică nu tovarășe !] Patrășcanu ?) „ Păi , am răsturnat dictatura , am adus România de partea Aliaților și am venit să semnăm armistițiul '' .** La care Jdanov a replicat : **„ Ați greșit , pentru că ne-ați stricat toate planurile ''[60] .** Reacția sovieticilor era logică (pentru ei) , dorința lui **Stalin** fiind clară : să-l răstoarne pe mareșalul Ion Antonescu de la conducere , să ocupe capitala și să-și pună proprii oameni la guvernare .

Aceelași autor , prezintă și situația în care se găsea Gheorghiu Dej : „ El (Dej) **era cu atât mai expus suspiciunilor lui Stalin , ca singurul dintre personajele marcante ale PCR care nu fusese pregătit la Moscova''.[61]**

De aceea și dorința lui Dej de a părăsi lagărul , de a participa la organizarea și desfașurarea loviturii de stat , de a se impune cu această ocazie în echipa de conducere , probabil în detrimentul celor veniți din exterior : Ana Pauker , Teoaherie Georgescu , Vasile Luca . Pertinente sunt observațiile profesorului

Adrian Cioroianu : „ Sansa lui Dej a fost că , la finalul războiului **,partidul era total lipsit de omogenitate** . Erau diverse facțiuni : unii din războiul spaniol , alții – comuniști din Ardeal , alții – **cei care statuseră la Moscova ; alții** fuseseră în inchisori ; și alții – în libertate . **Această fragmentare a jucat în final , în favoarea lui " .**[62]

Cel despre care circula butada : „ **să așteptăm cu construirea socialismului până când își dă Ghiță bacalaureatul "**[63] **, va deveni , cum bine îl caracteriza profesorul Gheorghe Buzatu , „... Crud , de un fanatism feroce , ignorant , lipsit de orice sentiment uman și un instrument perfect al Moscovei "** [64]**, conducatorul României Comuniste , între 1948 – 1965 .**

Nu întâmplător la moartea lui în 1965 , un fost „ apropiat " , coleg de partid cu el : **„ S-a bucurat sincer .** In fața televizorului , în vreme ce se transmitea ceremonia funerară **dansa , râdea și striga : Ai crăpat ! Ai crăpat ! … Moare în 1973 "**[65]**.** Este vorba de **Constantin Doncea .**

Care a fost soarta celor implicați în evenimentele de la Târgu- Jiu în 1944 ?

Profesorul Ion Modoran (1903 – 1984) , este numit pe 8 februarie 1946 secretar al PCR , filiala Gorj (până în 1947) , apoi între 21 ianuarie 1948 si 10 aprilie 1949 , deține funcția de prefect al județului natal . Din 1949 lucrează la Departamentul Cultelor din Ministerul Instrucțiunii publice și Cultelor . Sfârșitul carierei îl găsește la Institutul de Științe Pedagogice , de unde se va pensiona în 1965.[66]

Constantin Cheată (1906 – 1980) are un parcurs mai zbuciuman , când urcând , când „coborînd" , datorită „ bunăvoinței " unor cunoscuți . După alegerile din 19 noiembrie 1946 devine deputat PCR în parlamentul României pe data de 9 iulie 1949 , a fost arestat , trece prin Penitenciarele Craiova și Văcărești , fiind eliberat în februarie 1950 . Arestarea a venit în urma unui denunț făcut de 2 învățători gorjeni , care-l acuzau că a distrus (prin incendiere) , arhiva ce conținea învățătorii din Gorj ce aparținuseră mișcării legionare . Tocmai cei pe care încercase să îi ferească de represiunea comunistă ce se prefigura , au reușit „ să-i multumească " în acest fel , trimițându-l câteva luni bune în pușcărie [67]. Intre 1950 – 1951 , a funcționat ca învățător la Scoala Generala Nr 3 Târgu Jiu , apoi inspector scolar. Marea sa realizare a fost înființarea **Scolii de Muzica și Arte Plastice pe care a condus-o** până la 1976 . Totodată Cheată a contribuit și la configurarea Muzeului Arhitecturii Populare de la Curtișoara.[68]

Grigore Geamănu (1903 – 1985) , a purtat pecetea timpurilor și a oamenilor cu care a fost nevoit să conviețuiască și să lucreze . Intelectual licențiat la Paris în 1928 , cu doctoratul susținut tot acolo în 1938 , a fost bine apreciat de către colegii de branșe foști și actuali.

Inscris la PNT , „ a îmbrăcat uniforma de rezident regal " din 1938 , trece din 1943 la Partidul Țărănesc Socialist al lui Mihail Ralea , iar din 14 iulie 1946 este ales președinte al Organizației Gorj a Frontului Plugariilor .[69]

Rolul jucat în eliberarea lui Gheorghiu Dej îl va propulsa dupa 6 martie 1965 în funcția de secretar de stat la Ministerul Afacerilor Interne . Hopul

apare și în viața lui privată, deoarece intră în conflict cu Teoharie Georgescu[70] . **Motivul real al disputei : soția lui Geamănu .** Sikitiu Cărtior care îl aprecia : „ … Un om foarte cult , cu studii în Franța și Anglia și poate de aceea , tovarășii , l-au remarcat , initial , a fost **căsătorit cu fata preotului Oprișescu din (Cârligei) , dar ulterior l-a părăsit pentru Teoharie Georgescu** [71]**.** Inchipuiți-va ce atmosferă „colegială” era în ministerul în care lucrau cei doi: Mai mult, pentru Th.Georgesu, acest gest va fi taxat cu o bilă neagră de către colegii de partid. Petre Pandrea îl taxează pentru aceasta: „Și-a părăsit nevasta , care avusese grijă să îi aduca rufărie curată la pușcărie, **cucerind adulterin soția unui subaltern dacă așa ceva se poate numi cucerire...”** [72] Stelian Tănase, adaugă : „Divorțeaza – un fenomen frecvent printre ilegaliști care , parvenind la alt statut social , își caută femei pe măsura treptei de pe scara socială la care **a ajuns – și se recasătorește cu o femeie din burghezie”.**[73] **Este vorba de Mărioara , soția lui Geamănu.**

Totuși , Geamanu, la fel ca și Pătrășcanu era un fel de „**Cioară albă”** a PCR-ului și , de aceea, cariera sa este ascendentă pentru o perioadă . 1948-1949, adjunct la ministerul Lucrarilor Publice, 1949-1952, prim arbitru de stat, 1959-1961-ministru plenipotențiar , șeful diplomației românești din Elveția. Din 1961 devine Secretar al Consiliului de stat, dar din 1967 Nicolae Ceaușescu „**S-a dispensat din motive personale de Grigore Geamănu” .**[74]

Intre 1968-1971 este ambasador în Turcia , iar din 1972 , este **profesor universitar dr.docent la Facultatea de Drept București (Dreptul Internațional Public).** Pentru gorjeni „**Rămâne o personalitate intelectuala, didactică și politică... ,cu implicare națională care în multe imprejurări, datorită înaltelor funcții ocupate , și-a ajutat județul natal” .**[75]

Unul dintre cei care au facilitat evadarea lui Gheorghiu Dej de la Târgu-jiu va avea alt destin. Pentru Emanoil Leoveanu au urmat dupa 23 august 1944 vremuri grele. Arestat și încarcerat la Jilava , apoi la Aiud , în ultimul loc de detenție fiind amintit alături de generalii Vasile Zorzor și Gheorge Liteanu[76] , va cunoaște „mulțumirile generoase” ale comunistilor pentru gestul făcut anterior. Ion Antohe, susține că acesta a fost torturat , schingiuit , a stat mai mult la zarcă decât in celulă. **„Nimeni nu a ridicat un deget pentru el.Cei care ajunseseră mari în ierarhia comunistă , cărora le-a creiat condiții umane și chiar privilegii în lagărul de la Târgu-jiu , l-au supus la moarte lentă”.**[77]

Cel care a tras lozul câștigător a fost Ion Gheorghe Maurer! „Mama sa era româncă dar tatăl era din Alsacia și fusese perceptorul francez al prințului Carol . A intrat în partid „cam înainte de 1936”[78]

Belu Zilber îi creionează astfel evoluția : „Ion Gheorge Maurer este fără îndoială o minte organizată, simpatic si oarecum cavaler . În loc sa întâlnească moartea în grădina prințului persan, **l-a întâlnit pe Gheorghiu Dej în lagărul de la Târgu-jiu […] A izbutit mai mult decât în visul său. A mizat pe cariera lui Gheorghiu Dej […] care găsise în dânsul un sfetnic cu titlu universitar , cu mintea limpede și devotat lui. A hotarat să-l facă om mare. L-a facut ".**[79]

NOTE

1. Andreas Hillgruber**, Hitler,regele Carol și mareșalul Antonescu**, Editura Humanitas, București, 1994, p.251
2. **Ibidem** ,p253
3. Florin Constantiniu, Alesandru Dutu, Mihai Rategan**, România în război 1941-1945**, Editura Militară, București,1955,p.72
4. Lavinia Betea, Cristina Diac, Florin Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, **Ucenicul partidului ,** Editura Adevărul, București, 2012, p.257
5. Stelian Tănase, **Clienții lui tanti Varvara**, Editura Humanitas, București, ed. a-II a, 2008,p.192
6. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia**, Apostolii lui Stalin**, Editura Adevărul, București,2015, vol 1, p 155 si urm.
7. Stelian Tănase,**op.cit**., p.191
8. Denis Deletant, **Teroarea comunistă în România. Gheorghe Gheorghiu-Dej și statul polițienesc**, **1948-1965**, Editura Polirom, 2001, p. 131
9. Gheorghe Buzatu, **Emil Bodnăraș , în Războiul mondial al spionilor**, Editura B.A.I , Iași,1991,p.248
10. Lavinia Betea, **Stăpânul secretelor lui Ceaușescu**. **I se spunea Machiavelli.Ștefan Andrei în dialog cu Lavinia Betea,** Editura Adevărul,București,2011, p.39
11. Lavinia Betea**, Ucenicul**…, p.262
12. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia,**op.cit.**, p.58
13. **Ibidem**, p.59
14. **Ibidem**, p.13
15. **Ibidem**, p.57
16. Stelian Tănase,**op.cit**.,p.341
17. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia, **op.cit**., p.82-83
18. **Ibidem,** p.59
19. Gheorghe Buzatu, Corneliu Ciuncanu, Cristian Sandache, **Radiografia dreptei românești.1927-1941**, Editura FF Pres, București,1996, p.71
20. Gabriel Bălănesc**u Din împărăția morții.Cronica rezumativă din inchisori**, Editura Dacia, Madrid,1981,p.113
21. Alex Mihai Stoenescu, **Armata ,mareșalul și evreii**, Editura RAO,București,2010, Ed a II-a, p. 105
22. M.Roșianu, **Cum a fost organizată evadarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej din lagărul de la Târgu-Jiu în august 1944,** în,, Scânteia "din 18 august 1964,p.2-3
23. Denis Deletant,**op.cit**.p.131 si nota 17
24. Pupază Grigore, Popescu C. Ion, Dumitrescu Ilarie, Romanescu Gheorghe, Mărășescu Ion, **Monografia Raionului Târgu Jiu**, **1964**, Editura Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, Târgu Jiu, 2013, p. 90
25. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia, **op.cit**.,p.147
26. **Ibidem**,p.117

27. Sorin Oane, w.w.w. historia.ro
28. Stelian Tănase,**op.cit**.,p.330
29. Belu Zilber, in vol.**23 august în arhivele comuniste**, Editura Majadahonbda, 2000,p.134-135
30. Stelian Tănase, **op.cit**.,p.195
31. Lavinia Betea, **Ucenicul,**p.264
32. Sorin Oane, **Vâlceni implicați în evadarea lui Gheorghe Gheorghiu Dej din lagărul de la Târ**gu Jiu, www.historia.ro
33. Lavinia Betea, **op.cit.,**p.264
34. Idem **Stapânul secretelor**,p.36-37
35. Al Doru Șerban**, Partide și politicieni gorjeni din perioada precomunistă**, Editura Măiastra, Târgu Jiu, 2010, p.235
36. **Ibidem**,p.234
37. Informații primite de la doamna profesoară Niculina Niculescu căreia îi mulțumim pentru bunăvoința de care a dat dovadă
38. Al Doru Șerban, **op.cit**.,p.216
39. **Ibidem**,p.235
40. Pupază Grigore, Popescu C. Ion, Dumitrescu Ilarie, Romanescu Gheorghe, Mărășescu Ion, **Monografia Raionului Târgu Jiu**, 1964, Editura Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, Târgu Jiu, 2013, p.88
41. Niculina Niculescu,**op.cit.**
42. Lavinia Betea, **Ucenicul,**p.264-265
43. Lavinia Betea, **Stapânul secretelor**…,p.265
44. Lavinia Betea, **Ucenicul**,p.265
45. Vasile Arimia, Gheorghe Gârdu, Toma Iancu, **Poliția din Gorj.File de istorie**, Editura Apimondia,1996,p.318
46. L.Betea, Jurnalul.ro scânteia/istoria-comunismului
47. Pupază,**op.cit**,p.90
48. L.Betea,**Ucenicul**, p.265
49. Pupază Grigore, **Raionul**...p90
50. Jurnalul , ro.scânteia/istoria-comunismului
51. w.w.w.historia.ro
52. juranul.ro.scânteia/istoria-comunismului
53. Ibidem
54. Dinu Sikitiu-Cărtior, **O frântura din viața mea,** Editura Evenimentul, București, 1992,p.28
55. Ibidem
56. Jurnalul.ro.scânteia/istoria-comunismului
57. W.W.W historia.ro
58. Gheorghe Nichifor , Dorina Nichifor, Andrei Popete, **Aspecte ale vieții cotidiene din Gorj în mărturii ale vremii (1938-1947)**, Editura Sitech , Craiova , 2012, pp.172-176
59. w.w.w historia.ro
60. Denis Deletant , **op.cit ,** p.132 și nota 26

61. **Ibidem**,p.119
62. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia , **op.cit,**vol2,p.59
63. **Ibidem,**vol.1 p.81
64. Gh.Buzatu, **op.cit** ,p.247
65. Stelian Tănase , **op.cit,** p.237
66. Alexandru Doru Șerban, **op.cit**, pp.233, 235
67. Marius Dumitru, **Amintiri , locuri și oameni din alte vremuri ,** p.443 , Al.Doru Șerban, **op.cit** , p.234 și urm. ; Gheorghe Nichifor,Dorina Nichifor **,Viața cotidiană din Gorj oglindită în mărturiri ale vremii (1948-195**3),Editura Prim, Iași , 2014, p.95
68. Al. Doru Șerban , **op.cit,** p.235 și urm.
69. **Ibidem,** pp.227,228.
70. **Ibidem,** pp.228,229
71. Dinu Sichitiu Cărtior , **op.cit,**p.29
72. Petre Pandrea, **Reeducarea de la Aiud** , Editura Vremea, 2000, pp.376-380
73. Stelian Tănase, **op.cit.** p.461
74. Al.Doru Șerban , **op.cit.**p.229
75. **Ibidem** .pp.229-230
76. Andrei Muraru (corrd),**Dicționarul Penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)**, Editura Polirom, Iași ,2008,p.305
77. Ion Antohe, **Răstigniri în România după Ialta,** Editura Albatros, București, 1995,p.305
78. Lavinia Betea **, Maurer și lumea de ieri . Mărturii despre stalinizarea României ,** Fundația „Ioan Slavici” -Editura Felix , 1995 , p.13
79. Laurențiu Ungureanu, Radu Eremia, **op.cit,**vol.1 , pp.160-161